

Гербут Н.А.

*кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ГЕНДЕРНІ КВОТИ: ВІД ЛІБЕРАЛЬНОГО ПОНЯТТЯ РІВНОСТІ ДО РІВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ

Сьогодні відбувається формування єдиної глобальної гендерної політики, принципів засади якої були закладені ще у ст. 2 Загальної декларації ООН з прав людини (1948 р.), яка проголосила рівноправ'я жінок та чоловіків у суспільстві.

В основу міжнародних стандартів захисту прав жінок покладена субстантивна модель рівності чоловіків і жінок, яка враховує соціальні та біологічні відмінності між ними, аналізує наслідки реалізації формальних законодавчо закріплених рівних прав і пропонує додаткові механізми забезпечення гендерної рівності, зокрема позитивні дії [1, с. 11].

Одним з перших документів, що рекомендує застосування позитивних дій, є Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), яка до 2008 р. була ратифікована 185 країнами світу, зокрема й Україною [2, с. 23]. У Конвенції ставиться питання досягнення фактичного рівноправ'я жінок у сфері політики: даються конкретні рекомендації щодо виділення спеціальних квот для жінок в представницьких органах і структурах виконавчої влади, в списках кандидатів в депутати, в керівних органах партій та рухів [3, с. 16].

Особливе значення для розвитку стратегій щодо підвищення рівня представництва жінок в політиці через запровадження спеціальних квот мала IV Всесвітня конференція ООН зі становища жінок, що відбулася в Пекіні у 1995 р. Там були ухвалені Пекінська декларація і Платформа дій, що були підписані усіма 189 країнами-членами ООН. У цих документах зокрема зазначається, що уряди країн повинні забезпечити жінкам можливості доступу до владних структур та участі в процесах прийняття політичних рішень на рівні з чоловіками.

Необхідно зазначити, що до Пекінської конференції вже були поодинокі випадки застосування гендерних квот: за період з 1930 по 1980 роки лише десять країн впровадили квоти; за 1980-ті роки їх кількість збільшилася на дванадцять. У 90-х роках XX ст. гендерні квоти з'явилися більше ніж у п'ятдесяти країнах, а з 2000 року до них приєдналося ще

близько сорока країн. Таким чином, на сучасному етапі існує більше ста країн, де гендерна нерівність, насамперед у сфері політики, долається за допомогою квот [4, с. 3-4].

Впровадження квот позитивно вплинуло на розширення представництва жінок в законодавчих органах. У 1995 р. частка жінок у парламентах світу складала 10%, у 2005 р. (через десятиріччя) – 16% [5, с. 6], а у 2017 р. – 23,3% [6].

Д. Далеруп зазначає, що у технічному сенсі виборчі гендерні квоти є просто засобом забезпечення рівних можливостей, що примушує певні організації (насамперед політичні партії) просувати більше жінок на політичні посади. З іншого боку, гендерні квоти мають відношення до багатьох фундаментальних принципів феміністичної теорії, політичної науки та є предметом політичних дискусій. Але, насамперед, гендерне квотування – це спосіб швидкого забезпечення рівноправного представництва жінок і чоловіків у політиці [5, с. 7].

На противагу концепції прискореного забезпечення гендерної збалансованості, існує концепція поступового збільшення представництва жінок у політиці. Прихильники обох концепцій виступають за рівне представництво жінок, але по-різному пояснюють причини недопредставленості, а також мають різні стратегії досягнення гендерної рівності.

У концепції поступового збільшення представництва жінок береться до уваги те, що у жінок не має таких соціально-економічних ресурсів, якими користуються чоловіки. Крім того, прихильники цієї концепції визнають існування певних упереджень щодо участі жінок в політиці, але прогнозують зникнення зазначених перешкод у процесі розвитку суспільства. Стратегія концепції базується на тому, що жінкам необхідно накопичувати свій політичний потенціал (здобувючи спеціальну освіту, користуючись спеціальними послугами, які допоможуть поєднувати сімейні обов'язки з роботою та політичною діяльністю і т. д.), а партіям брати відповідальність за рекрутування жінок у політику.

Представники поступового збільшення кількості жінок у політичному житті розглядають гендерне квотування як порушення принципу рівних можливостей для всіх. З ліберальної точки зору, яка надає перевагу рівним можливостям, гарантування певної кількості місць для жінок-політиків означає, що чоловіки не будуть мати рівних шансів зробити політичну кар'єру.

Прибічники швидкого досягнення гендерної збалансованості головну причину недопредставленості жінок вбачають в їх дискримінації та ізолюваності, що може бути подолано лише за допомогою позитивних дій. Ця концепція виражає точку зору активісток, які не згодні чекати сімдесят або вісімдесят років, необхідних для досягнення паритетної демократії.

Партії висувують своїх кандидатів на виборні політичні посади, а тому, згідно концепції швидкого просування жінок у політику, вони здатні збільшувати кількість жінок-кандидатів у своїх списках за допомогою введення офіційних правил.

Впровадження гендерних квот означає перехід від класичного ліберального поняття рівності до рівності результатів. Хоча необхідно зазначити, що поступово навіть ліберальні погляди щодо рівних можливостей зазнали змін: справедлива конкуренція може існувати лише тоді, коли гарантовані рівні можливості з самого початку.

Світовий досвід демонструє, що для досягнення гендерної рівності не достатньо просто усунути формальні бар'єри, які не дають можливості жінкам брати участь у політичному житті. Завдяки тиску жіночих рухів та міжнародних організацій концепція рівних результатів, яка виходить з того, що пряма дискримінація та приховані перепони заважають жінкам мати справедливу частку політичної влади та впливу, отримала більшу значимість та підтримку [5, с. 30-31].

Можна виокремити чотири основні причини імплементації гендерних квот: активна позиція жінок щодо впровадження квот як механізму збільшення їх представництва; усвідомлення політичною елітою стратегічних переваг внаслідок квотування місць для жінок; квоти відповідають існуючим або новоз'явленим поняттям рівності та справедливого представництва; квоти підтримуються міжнародними нормами і поширюються через транснаціональні шляхи [4, с. 12].

В Україні імплементація гендерних квот відбувається поступово. У жовтні 2015 р. відбулися перші вибори (до місцевих рад), що проходили за існування гендерної квоти у виборчому законодавстві [7].

Необхідно зазначити, що норма про квоти є недосконалою – нею не передбачений механізм покарання партій, які не допредставили жінок у своїх виборчих списках. Однак сам факт законодавчого закріплення гендерної квоти актуалізує питання гендерної рівності в українському суспільстві, є поштовхом для подальшого удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення розвитку паритетної демократії.

Література

1. Христова Г. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи / Г. О. Христова, О. О. Кочемировська. – Харків : Райдер, 2010. – 200 с.
2. Основи гендерної політики в парламентській діяльності : навчальний посібник. / [заг. ред. В. А. Гошовської]. – К. : НАДУ, 2011. – 100 с.
3. Айвазова С. Г. Российские выборы: гендерное прочтение / С. Г. Айвазова – М. : Консорциум женских неправительственных объединений, 2008. – 177 с.
4. Krook M. L. Quotas for women in politics: gender and candidate selection reform worldwide / M. L. Krook. – New York : Oxford University Press, 2009. – 290 p.
5. Dahlerup D. Women, Quotas and Politics. Routledge Research in Comparative Politics / D. Dahlerup. – New York : Routledge, 2006. – 312 p.
6. Women in national Parliaments, World and Regional Averages [Електронний ресурс] : Situation as of 1st January 2017 / Inter Parliamentary Union. – Geneva, 2017. – Режим доступу: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>
7. Гендерний моніторинг КВУ на місцевих виборах 2015 року [Електронний ресурс] / Комітет виборців України. – Режим доступу: <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:2015%D0%BF%D0%BF%D0%BF%D0%BF%D0%BF>